

izprobt

izprobt

CADERNOS DE LINGUA

UNHA APROXIMACIÓN ÁS ACTITUDES E PREXUÍZOS
CARA Á GHEADA
(dos alumnos de 2º de BUP de catro centros galegos)

SEPARATA

12

2.º SEMESTRE. 1995

ZñDV

— <XO —

EOLINX

DV

UNHA APROXIMACIÓN ÁS ACTITUDES E PREXUÍZOS
CARA Á GHEADA
(dos alumnos de 2º de BUP de catro centros galegos)

MONTERRAT RECALDE
Seminario de Sociolingüística
Real Academia Galega

1. *Algúns conceptos básicos*

O concepto de *actitude*, que na actualidade desempeña un papel multidisciplinar, foi inicialmente extraído da psicoloxía social. Esta disciplina concedeuulle extremada importancia nos anos sesenta, ata o punto de que moitos dos seus teorizadores a definiron coma o estudio científico das actitudes humanas. Posteriormente sería adoptado por aquelas outras materias que, cada unha no seu ámbito, se enfrontaban coa necesidade de atopar explicación para certas conductas do home -así a Socioloxía, a Antropoloxía, a Historia, a Pedagogía e, como non, a Lingüística.

Dúas das cuestións máis debatidas arredor das actitudes humanas foron os problemas da súa definición e da súa estrutura interna. Tanto é así que xurdiron dúas correntes teóricas diferentes, que deron lugar a senllas escolas, segundo o punto de vista teórico adoptado na súa definición (mentalista e conductista), e outras dúas segundo se defendese unha estrutura de unha única ou varias compoñentes (multicompoñencial e monocompoñencial).

Comezando pola definición de *actitude*, a perspectiva mentalista, con Allport (1935)¹ como un dos seus maiores expoñentes, considera que as actitudes son constructos hipotéticos que exercen unha función mediatizadora entre o estímulo e a resposta (verbal ou non verbal) que este provoca na persoa. A escola conductista, pola

¹ En palabras do propio Allport (1935: 798-844): "An attitude is a mental and neural state of readiness, organized through experience, exerting a directive or dynamic influence upon the individual's response to all objects and situations with which it is related" (citado a través de Ajzen e Fishbein, 1980: 17).

súa parte, concibe as actitudes como conductas ou respostas puntuais a situacións sociais determinadas, directamente observables e susceptibles de medición mediante métodos estatísticos. Desde este último punto de vista a actitude é unha variable totalmente dependente da situación concreta, o que leva consigo certa asunción de determinismo social. Co rexeitamento conductista do principio de que en situacións moi semellantes se poidan amosar actitudes moi semellantes cara a un mesmo obxecto e, xa que logo, conductas paralelas, estase a negar a súa posible sistematización e o seu poder predictivo sobre a conducta. A perspectiva mentalista implica, por outra banda, a imposibilidade de observación directa das actitudes e a necesidade de inferilas indirectamente a través do comportamento ou directamente mediante respostas individuais a preguntas concretas. Non obstante ten a vantaxe de contar coa racionalidade do ser humano e coa súa capacidade para almacenar a información recollida en experiencias pasadas e utilizala na interpretación de situacións posteriores, seguindo principios de coherencia persoal relativamente estables e duradeiros.

Polo que se refire á estrutura interna das actitudes, a escola monocompoñencial redúcea a unha única compoñente que se identifica coa avaliativa (Ajzen e Fishbein 1980), mentres para a multicompoñencial, seguida case unanimemente dende 1950, cómpre distinguir tres compoñentes no interior das actitudes: *cognitiva, avaliativa ou afectiva, e conductual*.

A compoñente cognitiva identifícase co coñecemento que o individuo posúe sobre o obxecto da actitude. Este coñecemento está composto por unha serie de crenzas acertadas ou desviadas que se orixinan despois de procesar a información entorno ao mesmo. En relación con esta información cómpre ter en conta dous conceptos clave, o de *diferenciación* e o de *centralización* (Deprez & Peersoons 1987). A diferenciación refírese tanto á calidade coma cantidade de información sobre o obxecto, que pode ser deficiente ou desviada e, polo tanto, dar lugar a crenzas mal fundamentadas (estereotipos) ou, pola contra, correcta e abundante. A centralización ten que ver coa importancia dos datos informativos para a representación do obxecto. Así mesmo, as crenzas poden ser clasificadas tendo en conta o xeito en que se xeran (Ajzen e Fishbein 1980). Dende este punto de vista obtemos: crenzas *descriptivas* ou orixinadas trala participación dunha experiencia directa co obxecto, crenzas *informativas*, ou adquiridas a través da información proporcionada por terceiras persoas e crenzas *inferenciais*, xeradas a través de procesos de relación ou dedución.

A compoñente avaliativa vén sendo tradicionalmente considerada como a compoñente central das actitudes. Está constituída polos sentimentos cara ao obxecto da actitude, que poden ser favorables (*latitude de aceptación*), desfavorables (*latitude de rexeitamento*) ou indiferentes (*latitude de non-compromiso*). En ocasións o obxecto pode suscitar valores emocionais ríxidos e fortemente diferenciados por lle seren altamente favorables ou desfavorables e que, ademais, participan do denominador común de estaren orixinados por crenzas sobrexeneralizadas e desatinadas, dando lugar ao sistema de prexuízos do individuo.

Finalmente, a parte activa da actitude está formada pola compoñente conductual, que remite á tendencia a reaccionar cara aos obxectos dunha forma concreta. Quizais un dos aspectos máis debatidos e problemáticos da teorización sobre as actitudes sexa o da relación que esta compoñente mantén coas outras dúas². O esclarecemento destas relacións, en especial a existente entre as compoñentes afectiva e conductual, erixiuse nun dos temas imprescindibles dentro do estudio das actitudes sociais. Tanto é así que se ao estudio das actitudes se lle deu algún valor ademais do puramente descritivo, foi pola súa suposta capacidade predictora e explicativa da conducta humana. Na actualidade, ante a, moitas veces, extrema falta de consistencia entre actitude e conducta, tense en conta a presenza dunha serie de factores mediadores. Déuselle, por exemplo, extraordinaria importancia ao contexto situacional e a variables sociais (sexo, idade, clase, etc.) ou de personalidade, admitindo, ademais, a existencia de tipos de conducta verbal ou non verbal. Desta maneira, certas actitudes terían tendencia a manifestárense a través dunha expresión verbal na maioría dos suxeitos e outras a materializárense por medio da acción manifesta³.

Co obxectivo de construír un aparato teórico que solucionase o problema da relación entre actitude e conducta xurdiu a *teoría da acción razoada* de Ajzen e Fishbein (1980). Segundo a mesma, non existe unha relación directa entre unha determinada actitude cara a

² As dificultades para dilucidar o tipo de relacións que estas tres compoñentes manteñen entre si foi un dos principais argumentos esgrimidos pola escola monocompoñencial en contra da multicompoñencial. Tales dificultades desembocaron na década dos sesenta na negación do concepto de actitude.

³ Unha das investigacións máis decisivas neste sentido foi a de LaPiere (1934). Este investigador acompañou a unha parella de chineses a 251 hoteis norteamericanos e só nun deles lles foi negada a entrada por mor da súa raza. Seis meses máis tarde envioulles unha carta aos directores dos mesmos hoteis preguntándolles se admitían orientais: o 92% das respostas foron negativas.

un obxecto e a conducta que a persoa manifesta respecto a ese mesmo obxecto. O proceso polo cal as accións individuais se poden vincular a actitudes concretas non funciona segundo unha simple correspondencia un a un entre actitude e conducta, senón que existen construcións intermedias entre ambas. Un destes constructos é a *intención conductual*, que funciona como predictor inmediato da conducta. As actitudes cara a un obxecto determinado, nun espazo e tempo concretos non poden, polo tanto, predicir a conducta, senón a intención conductual dunha persoa, nun espazo e tempo tamén concretos e cara a ese mesmo obxecto:

"The first step in predicting and understanding behavioral intentions, then, is to obtain a measure of the person's attitude toward his own performance of the behavior in question. Of course, just as the measure of intention must correspond to the behavioral criterion in action, target, context, and time elements, so too must the attitude correspond to the intention". (Ajzen e Fishbein 1980: 56).

A intención conductual estará determinada polo peso relativo da actitude individual (compoñente avaliativa en termos multicompoñenciais) e a *norma subxectiva*, que para os autores equivale á percepción de como será socialmente valorada unha conducta. A importancia da actitude individual e a norma subxectiva pode variar interindividualmente ou cando se altera algunha das compoñentes contextuais que definen a conducta -obxecto, acción, espazo ou tempo-, creando, ás veces, contradicións e conflitos internos no individuo:

"It is possible to predict and gain some understanding of a person's intention by measuring his attitude toward performing the behavior, his subjective norm, and their relative weights. However, from a more complete understanding of intentions it is necessary to explain why people hold certain attitudes and subjective norms". (Ajzen e Fishbein 1980: 7).

Por outra banda, as actitudes individuais dependen, á súa vez, dos beneficios ou prexuízos que os individuos crean que lles reportará unha conducta determinada. Se consideran que unha acción respecto dun obxecto os beneficiará, os seus afectos serán positivos, do contrario serán negativos. Segundo estes autores non existen, polo tanto, actitudes relacionadas con obxectos, senón con accións cara a eses obxectos. Outro punto no que incidiron Fishbein e Ajzen foi na necesidade de concretar o grao de especificidade ou xeneralidade entre a actitude e a conducta hipoteticamente derivada da mesma. A

actitude só terá validez predictiva cando os niveis de xeneralidade ou especificidade entre esta e a conducta sexan iguais. De tal xeito que as actitudes moi xerais serán boas predictoras de conductas moi xerais, pero non de conductas específicas ante un obxecto específico.

No campo da Lingüística Xeral os traballos sobre actitudes son relativamente recentes e, nas súas orixes, foron especialmente aplicados ao dominio educativo⁴. Posteriormente recoñeceu a súa importancia para o estudo e comprensión da morte e recuperación das linguas, do conflito lingüístico, das funcións das variedades e para a orientación da planificación e política lingüísticas, polo que o seu tratamento se fixo habitual nas comunidades bilingües, especialmente naquelas en que existía unha lingua cuberta e un teito lingüístico⁵.

Actualmente enténdese por actitudes lingüísticas aquelas que teñen como centro específico de estudo, as actitudes cara ás linguas en múltiples aspectos. Neste sentido convén mencionar a existencia de dúas interpretacións, unha restrinxida e outra ampla, das actitudes lingüísticas (Cooper & Fishman 1974). A aproximación restrinxida define as actitudes lingüísticas en termos do seu referente, polo que o seu obxecto de estudo se debe remitir aos catro elementos fergusonianos que interveñen na comunicación humana: *quen, que, cando e como*. A aproximación ampla defínese atendendo ás súas consecuencias e establece que os estudos sobre actitudes lingüísticas deben remitirse ao daquelas que hipoteticamente inciden na conducta lingüística ou na conducta cara ás linguas. Ningunha destas dúas concepcións das actitudes, como veremos, está exenta de problemas. Se a primeira reduce excesivamente o campo de estudo ao excluír do mesmo actitudes de interese sociolingüístico (actitudes cara á planificación lingüística, o mantemento ou o cambio lingüístico), a segunda corre o risco de incluír dentro das actitudes lingüísticas outro tipo de actitudes. Valorados estes dous problemas, Cooper & Fishman adoptan unha solución de consenso, é dicir, aplican a definición restrinxida das actitudes lingüísticas ampliando o seu referente para incluír as

⁴ Foron adoptadas coma un procedemento para explicar diferencias interindividuais na aprendizaxe das linguas, de tal xeito que para moitos investigadores son máis decisivas as actitudes dos individuos cara a unha lingua para predicir a súa competencia comunicativa na mesma cás súas aptitudes para a aprendizaxe. Véxase a este respecto C. Baker (1992).

⁵ Para os conceptos de *teito lingüístico* e *idioma cuberto* vid. Muljagic, Z. (1986), "L'enseignement de Heinz Kloss (modification, implications, perspectives)", en Marcellesi, J.-B. (ed.), *Langages. Glottopolitique*. 81: 53-63. Larousse. Paris.

linguas, a conducta lingüística e todos aqueles aspectos relativos ao poder simbólico das mesmas.

A idea de que as actitudes humanas non son innatas, senón que se desenvolven a través dun proceso de aprendizaxe, parece ser comunmente admitida. En tal aprendizaxe o período de socialización, entendido coma o proceso a través do cal os individuos internalizan as crenzas, actitudes e expectativas dunha cultura específica, desempeña un papel decisivo. En efecto, investigacións realizadas sobre o comportamento lingüístico infantil⁶ levaron a concluír que é contra os tres anos cando os nenos comezan a ter consciencia das diferencias lingüísticas e a distinguir entre a súa fala e a dos demais, e preto dos dez xa son capaces de percibir correlatos socioeconómicos unidos ás variedades lingüísticas. Demostrouse, así mesmo, que os nenos pertencentes a grupos lingüísticos minoritarios adquiren gradualmente as actitudes lingüísticas da cultura dominante a medida que aumentan os seus anos de escolarización, non só valorando cada vez máis positivamente a variedade de prestixio, senón asumindo e compartindo tamén o estigma de que son vítimas.

U. Knops e R. Van Hout (1988) defenden a existencia de tres factores determinantes que dan orixe ás actitudes lingüísticas: *lingüísticos*, *sociais* e *situacionais*. Dentro dos *factores lingüísticos* inclúese o papel e distribución social das variedades lingüísticas nunha comunidade. Normalmente as persoas valoran altamente na dimensión dos estatus (competencia profesional, ambición, rendemento, etc.) o grupo lingüístico de alto nivel socioeconómico, ao que xeralmente pertencen as variedades utilizadas na vida pública e na cultura. As variedades dos grupos minoritarios, que son reducidas ao uso íntimo e formal, adoitan ser máis estimadas na dimensión da solidariedade (beleza da variedade, simpatía e confianza inspiradas polos seus falantes, etc.). Os denominados *factores sociais* refírense ás identidades sociais dos individuos que afectan ás súas actitudes lingüísticas. As experiencias pasadas, diferentes para cada grupo social, inciden de forma distinta nas súas actitudes, xa que estas nacen intimamente ligadas ao proceso de enculturación⁷. Finalmente, os *factores situacionais* son de dous tipos: a situación inmediata e o transfondo sociocul-

⁶ Véxase, por exemplo, R.R. Day 1982).

⁷ Entre os que defenden unha aproximación histórico-sociolóxica á adquisición das actitudes destaca St Clair (1982). Este autor céntrase nas relacións de forza entre variedades e grupos lingüísticos para expresar a necesidade de estudar a historia das comunidades se se desexa comprender de forma integral as actitudes predominantes no seu seo, xa que estas dependen das forzas sociais e políticas que operaron no seu pasado e que son as que lexitiman a expansión dunha variedade lingüística a costa doutras.

tural. A primeira ten moita importancia nas sociedades diglósicas, onde existe unha especialización das variedades segundo o nivel de formalidade da situación comunicativa. As actitudes cara á variedade B son positivas sempre que se use no contexto comunicativo que lle corresponde, mostrándose altamente negativas se se emprega en situacións formais. A valoración da variedade A, como cabe supoñer, é xustamente a inversa. O transfondo sociocultural, pola súa banda, está relacionado coa forza demográfica, o soporte institucional e o estatus social de cada variedade, así coma co prestixio socio-histórico dos grupos cos que se identifican.

Existe, finalmente, un tipo de actitudes que constitúen un obxecto de estudio de especial interese porque delas se poden derivar comportamentos de tipo discriminatorio e relacións marcadamente conflictivas entre grupos sociais. Cinguíndonos a un marco estritamente lingüístico, a xeneralización desta clase de actitudes tende a crear situacións de desigualdade social entre distintos grupos lingüísticos e desembocar na minorización lingüística do grupo máis desfavorecido ou, no mellor dos casos, nun enfrontamento aberto entre grupos. Estamos a falar dos prexuízos lingüísticos. O concepto de prexuízo foi aplicado fundamentalmente para definir a relación establecida entre grupos sociais dentro da mesma comunidade, polo que Allport (1954: 7), centrado especialmente nos prexuízos étnicos, o define como unha actitude negativa:

[...] an avertive or hostile attitude toward a person who belongs to a group, simply because he belongs to that group, and is therefore presumed to have the objectionable qualities ascribed to the group".

Para Carmen Huici e Miguel Moya (1994) os prexuízos identifícanse coa compoñente avaliativa das actitudes e diferéncianse delas pola alta carga emocional de que están dotados. Orixínanse como resposta a unha serie de crenzas sen fundamento empírico, desvirtuadas e sobrexeneralizadas, que adquiriron unha fonda raizame no individuo e presentan unha especial persistencia e rixidez ante evidencias contrarias. Este tipo de crenzas son coñecidas como estereotipos. Tanto os prexuízos coma os estereotipos sociais son unha das consecuencias da categorización da realidade que leva a cabo o home a través do proceso cognitivo⁸. Se ben todas as categorizacións se cons-

⁸ A categorización pode ser definida como o proceso polo que se minimizan as diferencias perceptivas entre os obxectos para facer máis manexable a enorme complexidade dos estímulos exteriores (Mayor e Pinillos 1989, px. 110).

trúen partindo dun mínimo de verdade, as racionais modifícanse e ensolidécense co aumento das experiencias relevantes para a mesma pero as irracionais son transmitidas culturalmente a través das xeracións e aceptadas tacitamente sen que exista evidencia suficiente que as confirme. O xeito en que o ser humano utiliza a información que almacena no cerebro tende á simplificación, de modo que se as características A e B están normalmente asociadas entre si, deduce que a presenza dunha delas conducirá invariablemente a presenza da outra.

O prexuízo lingüístico funciona coma un mecanismo para obter información sobre os demais unha vez que se coñece a súa forma de falar. Posto que a forma de falar é usada como input para clasificar as persoas, podemos afirmar con Giles e Powesland (1975) que a lingua non é só portadora de contido, senón contido en si mesma, información que se utiliza para identificar os demais e definirnos nosoutros mesmos. Convén, sen embargo, diferenciar os prexuízos e estereotipos que se orixinan a través da sobrexeneralización dun ápice de verdade das actitudes provocadas por erros ordinarios do coñecemento, pois, se estas últimas son revisadas sobre a base de información contraria e substituídas por outras máis axeitadas cando a información non encadra no esquema cognitivo, os suxeitos dos primeiros clasifican as novas informacións como desviadas ou procesadas selectivamente, escollendo só aquelas que confirman os seus preconceptos.

Outra das características dos estereotipos e prexuízos en xeral, e os lingüísticos en particular, é que forman parte do coñecemento común colectivo e teñen, polo tanto, carácter social. Dende o punto de vista lingüístico, dicotomías como 'culto/inculto', 'agradable/desagradable', 'simpático/antipático', 'eficaz/ineficaz', etc., aplícanse a un individuo unha vez coñecida a súa forma de falar e poden estenderse a cada membro do mesmo grupo lingüístico sen indicios suficientes para facelo. A expresión sobreemocionada da aceptación ou rexeitamento de determinadas variedades lingüísticas é, normalmente, unha forma de canalizar os sentimentos que producen no individuo os grupos sociais identificados con esas variedades (sexan relixiosos, económicos, raciais, nacionais, etc.) e supón un xeito máis doado de exteriorizar afectos que, expresados en termos relixiosos, políticos ou raciais, poderían resultar polémicos e incluso conflictivos. En definitiva, tanto os prexuízos como as actitudes lingüísticas reflicten as tensións intergrupais que latén no seo dunha comunidade e o seu coñecemento resulta indispensable para participar exitosamente nos intercambios comunicativos, pois o uso inde-

bido das variedades lingüísticas pode provocar reaccións de rexeitamento por parte dos interlocutores ou respostas sociais de tipo punitivo.

2. Metodoloxía

Os datos que se presentan neste artigo foron extraídos en 1992 dunha mostra probabilística elaborada en dúas etapas. Na primeira seleccionáronse catro centros de ensino medio localizados en zonas gheadófonas⁹. Posteriormente, en cada centro, realizouse a distribución do cuestionario entre dous grupos de alumnos de segundo curso, obtendo un total de 248 coberturas válidas¹⁰. Na elección dos centros tivéronse en conta especialmente factores económicos e de hábitat, procurando que estivesen representados os sectores primario, secundario e terciario¹¹ e o hábitat rural, vilego e urbano.

As variables que serán aquí analizadas identifícanse con algunha das catro compoñentes actitudinais. A maioría das mesmas levan asociada unha escala tipo Likert con catro valores que son expresión da medida en que o enquisado comparte a afirmación precedente: 'totalmente de acordo'-'bastante de acordo'-'bastante en desacordo'-'totalmente en desacordo' (ou á inversa). Para evitar respostas estereotipadas combináronse items que correspondían á zona positiva da actitude con outros que correspondían á zona negativa (por exemplo: *o galego con gheada é máis bonito có galego sen gheada e o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada*). Ante eles os suxeitos debían elixir unha resposta que expresase o seu grao de asentimento ou rexeitamento. Naturalmente, estar total ou parcialmente de acordo coa primeira afirmación leva consigo unha valoración po-

⁹ IB de Cedeira, IB A Xunqueira II de Pontevedra, IB de Vilalonga (Sanxenxo) e, finalmente, o 'Manuel Peleteiro' de Santiago de Compostela. Polo que respecta á distribución deste fenómeno dialectal vid. Fernández Rei (1990).

¹⁰ Esta estratexia pertence aos denominados *métodos de medición directa*, pois os respondentes teñen plena consciencia de que o obxecto de estudo son as súas actitudes lingüísticas. Este feito trae consigo o risco de que as respostas se acomoden ás mellor valoradas socialmente co fin de ofrecer unha imaxe positiva de un mesmo. Inténtase paliar este efecto evitando a nosa presenza no momento da cobertura do cuestionario e asegurando o carácter completamente anónimo de cada un.

¹¹ Falamos, evidentemente, do sector productivo ao que pertencen as familias dos enquisados. Ao IB 'Xunqueira II' acoden especialmente alumnos procedentes da clase obreira pontevedresa; os institutos de Cedeira e Vilalonga reciben, como se pode supoñer, unha elevada porcentaxe de estudantes procedente do sector primario; o colexio 'Manuel Peleteiro', pola súa banda, é bastante representativo do sector terciario.

sitiva da gheada e estar total ou parcialmente de acordo coa segunda unha valoración negativa. Sen embargo, estar total ou parcialmente en desacordo con cada unha delas non equivale a ter unha actitude desfavorable no primeiro caso, nin favorable no segundo, posto que nestas opcións de resposta tamén se inclúe a latitude de non compromiso. A cada valor da escala Likert correspóndelle unha puntuación de 1 a 4; o 1 expresa a actitude máis desfavorable para a gheada e o 4 a máis favorable; a puntuación intermedia (2.5) indicará unha actitude intermedia, podendo establecer que as superiores a ela caen dentro da latitude de aceptación e as inferiores da de rexeitamento.

As probas estatísticas que se lles aplicaron aos datos son de dous tipos: paramétricas e non paramétricas. As primeiras consistiron basicamente na *análise da varianza* e utilizáronse sempre que a natureza das escalas o permitiu, é dicir, cando estas podían considerarse de intervalos¹². Polo que atinxe ás probas non paramétricas, utilizamos sistematicamente a do X^2 , a máis clásica deste tipo¹³. A hipótese nula foi sistematicamente rexeitada e, polo tanto, a relación entre variables atribuída ao azar, cando o nivel de significación superou o 5% ($p > .05$). Pola contra, consideramos a relación entre a variable observada e a esperada non aleatoria sempre que obtivemos un nivel de significación igual ou menor do 5%. Todos os cruzamentos descritos nas páxinas que seguen pertencen a este último caso.

Os obxectivos principais do presente artigo centráronse, en primeiro lugar, na presentación das actitudes da poboación analizada facendo explícita distinción entre as tres compoñentes, e na posible incidencia sobre as mesmas de tres variables independentes: a lingua materna, a lingua habitual e o nivel de uso da gheada (cos pais) dos suxeitos investigados. As dúas primeiras variables introducíronse

¹² Mediante a análise da varianza trátase de comprobar se as variacións observadas na variable dependente (obxecto da análise) gardan relación con dúas ou máis variables independentes mediante a comparación de grupos de medias. Esta análise ofrece o efecto de cada unha das variables independentes e, ademais, o efecto conxunto ou das interaccións entre elas. As escalas de intervalos constitúen o máis alto nivel de medición estatística, posto que os valores numéricos asociados a elas poden considerarse efectivamente cuantitativos, polo que permiten o uso de operacións aritméticas. Con este tipo de escalas téndese a considerar que as distancias numericamente iguais representan diferencias iguais na propiedade que se está a medir, ou sexa, que podemos supor que a distancia que hai entre o intervalo 1-2 é igual á que hai entre o intervalo 2-3 e 3-4 (vid. R.P. Runyon e A. Haber, 1984).

¹³ Coma na análise da varianza con ela trátase de comprobar se os distintos niveis da variable independente gardan algunha relación co comportamento da variable dependente, pero as diferencias entre grupos non se expresan como medias, senón como porcentaxes. O X^2 calcúlase tendo en conta a discrepancia entre frecuencias observadas e frecuencias esperadas.

conxuntamente en calidade de factores independentes na análise multivariada da varianza, mentres que o nivel de uso da gheada cos pais funcionou como único factor na análise univariada da varianza. En segundo lugar, examinaremos a relación entre as compoñentes avaliativa e conativa das actitudes cara á gheada, contrastando actitudes que se dirixen cara á acción dos demais coa conducta individual.

3. A compoñente avaliativa: prexuízos cara á gheada

Tal e como demostraron certas investigacións¹⁴, os xuízos sobre as calidades inherentes, connotacións e prestixio das variedades lingüísticas parecen xerarse despois do coñecemento da súa distribución social, polo que o acordo compartido por determinados grupos sociais sobre a calidade estética das variedades pode ser interpretado coma un fenómeno máis ideolóxico ca estrictamente lingüístico, tal e como parece deducirse das palabras de Edwards (1982: 21):

“A considerable amount of effort has gone into the demonstration that languages and languages varieties, although clearly differing from one another, cannot reasonably be described in terms like ‘better’ or ‘worse’, ‘correct’ or ‘incorrect’, ‘logical’ or ‘illogical’. Similarly, aesthetic judgements made of language varieties do not appear to be based upon any inherent qualities of pleasantness or unpleasantness”

A compoñente avaliativa da actitudes lingüísticas que nos ocupan, representativa de certo tipo de xuízos estéticos, foi analizada a través de dous grupos de variables:

a) compara as variedades de galego con e sen gheada en termos de atributos intrínsecos ás mesmas: *o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada; o galego con gheada é máis bonito có galego sen gheada.*

b) mide o que habitualmente se vén denominando dimensión da solidariedade a través das actitudes cara aos usuarios: *quen fala con gheada é máis simpático a primeira vista ca quen fala sen ela; quen fala con gheada resulta menos atractivo ca quen fala sen ela.*

¹⁴ Vid. H. Giles e R. Bourhis (1975): os respondentes eran incapaces de xulgar variedades lingüísticas descoñecidas nin de decidir se uns falantes utilizaban formas máis correctas, máis bonitas ou lóxicas ca outros.

As medias poboacionais obtidas por cada unha das anteriores variables coas súas respectivas desviacións típicas son as seguintes:

	x	s
<i>o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada</i>	2	1.05
<i>o galego con gheada é máis bonito có galego sen gheada</i>	1.69	.92
<i>quen fala con gheada é máis simpático ca quen fala sen ela</i>	2.10	1.02
<i>quen fala con gheada é menos atractivo ca quen fala sen ela</i>	2.94	.99

Como podemos observar, no referido ás calidades estéticas existe unha clara tendencia a apreciar máis o galego sen gheada. A media actitudinal na primeira das variables sitúase á altura do 'bastante de acordo' e na segunda entre o 'totalmente en desacordo' e o 'bastante en desacordo'¹⁵. As medias das dúas variables restantes indican, sen embargo, un rexeitamento explícito de ambas afirmacións. Polo que se refire ás desviacións típicas, estas indican a existencia dunha maior concentración das opinións entorno ao valor central na segunda e cuarta variable que na primeira e terceira.

A análise da multivariada da varianza na que se introduciron como factores independentes a lingua materna e habitual dos respondentes indica, en primeiro lugar, que os efectos da lingua materna non resultan ser estatisticamente significativos cando se combina coa lingua habitual, posto que esta última incide de xeito máis decisivo nas medias actitudinais dos distintos subgrupos cá primeira¹⁶. En segundo lugar, ningunha das variables independentes tidas en conta está relacionada significativamente coa varianza de resposta en *quen fala con gheada resulta máis simpático a primeira vista ca quen fala sen ela*, polo que non podemos afirmar a existencia de solidariedade grupal baseándonos nos nosos datos¹⁷.

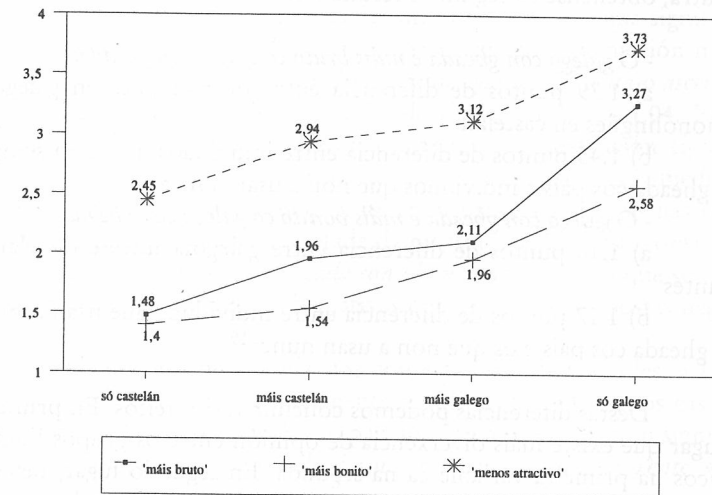
¹⁵ Cómpre mencionar que a orde dos valores escalares se modificou segundo a formulación dos items fose negativa ou positiva para a gheada, co fin de que as puntuacións altas se identificasen sempre coas actitudes máis favorables e as baixas coas actitudes menos favorables.

¹⁶ Tendo en conta que a lingua materna se recibe pasivamente por decisión dos proxenitores, mentres a lingua habitual se adopta por decisión individual, parece lóxico que así sexa. Esta falta de significación estatística da lingua materna cando se combina coa lingua habitual aparece en todas as demais variables actitudinais. Lembrese, por outra parte, que aceptamos a hipótese nula cando atopemos un nivel de significatividade $p = .05$ ou $p < .05$.

¹⁷ Nun estudio cuantitativo, a solidariedade grupal poderíase manifestar mediante unha relación significativa entre o aumento do nivel de uso do galego e/ou da gheada e o aumento das puntuacións medias subgrupais, que suporían a progresiva aceptación dos contidos do item.

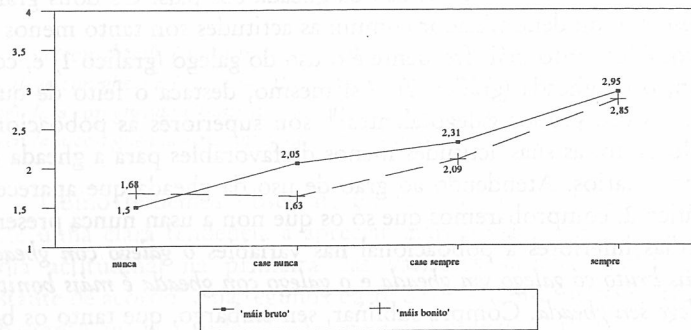
Nos gráficos 1 e 2 aparecen as medias actitudinais das variables que amosaron unha relación significativa coa lingua habitual dos respondentes e o seu nivel de uso da gheada cos pais. Os dous gráficos presentan un denominador común: as actitudes son tanto menos desfavorables canto máis frecuente é o uso do galego (gráfico 1) e, como non, o da gheada (gráfico 2). Así mesmo, destaca o feito de que as medias dos grupos galegofalantes¹⁸ son superiores ás poboacionais, polo tanto, as súas actitudes menos desfavorables para a gheada e os seus usuarios. Atendendo ao grao de uso da gheada que aparece no gráfico 2, comprobaremos que só os que non a usan nunca presentan medias inferiores á poboacional nas variables *o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada* e *o galego con gheada é máis bonito có galego sen gheada*. Cómpre subliñar, sen embargo, que tanto os bilingües con predominio do galego coma os que case sempre usan a gheada cos pais comparten nunha medida considerable o prexuízo de que *o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada*.

Gráfico 1
Medias actitudinais segundo a lingua habitual
"O galego con gheada é..."

¹⁸ No sucesivo cando mencionemos os grupos galegofalantes, estaremos a referirnos aos monolingües en galego ou bilingües que falan predominantemente esta lingua. Do mesmo xeito mencionaremos aos grupos castelanfalantes.

Gráfico 2
Medias actitudinais segundo nivel de uso da gheada
"O galego con gheada é ..."

Mostra: auxeiros galegofalantes

Extraendo as diferenzas entre as puntuacións medias dos grupos lingüísticos extremos, é dicir, entre monolingües en galego e monolingües en castelán, por unha banda, e entre respondentes que usan sempre a gheada no dominio familiar e os que non a usan nunca, pola outra, obtéñense os seguintes resultados:

- *O galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada:*

a) 1.79 puntos de diferenza entre monolingües en galego e monolingües en castelán

b) 1.45 puntos de diferenza entre individuos que usan sempre a gheada cos pais e individuos que non a usan nunca.

- *O galego con gheada é máis bonito có galego con gheada:*

a) 1.18 puntos de diferenza entre galegofalantes e castelanfalantes

b) 1.17 puntos de diferenza entre individuos que usan sempre a gheada cos pais e os que non a usan nunca¹⁹.

Destas diferenzas podemos concluír varios feitos. En primeiro lugar que existe máis diverxencia de opinión entre os grupos lingüísticos na primeira variable ca na segunda. En segundo lugar, detectamos que a actitude dos monolingües en galego e en castelán resulta

¹⁹ Lembremos que para prever a posible incidencia do nivel de uso da gheada nas actitudes cara á mesma eliminamos do cómputo os que afirmaron ser monolingües en castelán ou bilingües con predominio do castelán, posto que o seu uso da gheada non pode ser máis ca anecdótico. A nosa mostra reduciuse así a 80 respondentes.

ser máis dispar ca entre os que usan sempre a gheada cos pais e os que non a usan nunca, polo que a lingua habitual parece ser un factor que inflúe máis decisivamente no peso dos prexuízos cá presenza/ausencia de gheada. Así e todo, se falar galego leva aparelado un rexeitamento da afirmación *o galego con gheada é máis bruto...*, dos que falan galego sempre, son os que sempre usan a gheada os que participan menos dese prexuízo, feito que parece apoiar as hipóteses que inciden na importancia da familiaridade coas variedades subestándares como causa da distinta valoración das mesmas.

4. A compoñente cognitiva: os estereotipos entorno á gheada

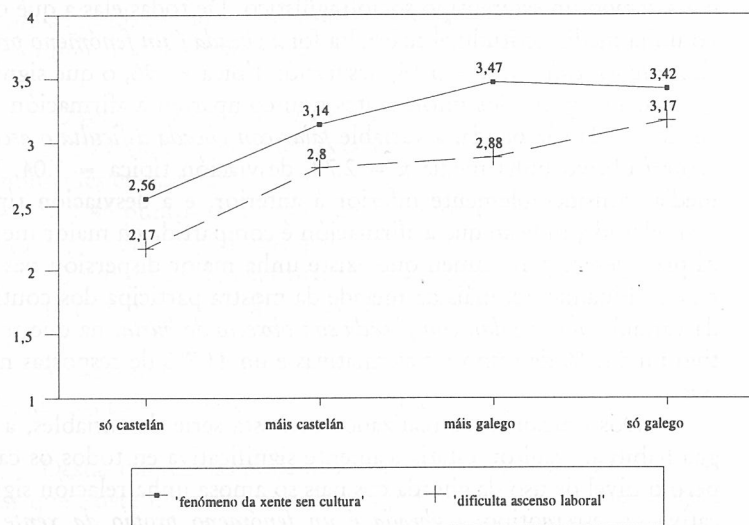
As variables que representan a compoñente cognitiva son fundamentalmente tres: *a gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura, falar con gheada dificulta o ascenso laboral e as persoas que falan con gheada son (a miúdo) obxecto de burla*²⁰. A primeira formulación establece unha asociación categórica, sobrexeneralizada, entre un trazo lingüístico e un atributo social, polo que o seu contido pode ser considerado un estereotipo sociolingüístico. De todas elas a que obtivo unha media actitudinal máis alta foi *a gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura*, $x = 3.16$, desviación típica = .96, o que significa que a maior parte dos informantes non comparten a afirmación nela vertida. Pola súa banda, a variable *falar con gheada dificulta o ascenso laboral* obtivo unha media $x = 2.72$, desviación típica = 1.04. Esta media, considerablemente inferior á anterior, e a desviación típica, máis elevada, indican que a afirmación é compartida en maior medida cá precedente, pero tamén que existe unha maior dispersión nas respostas. Finalmente, máis da metade da mostra participa dos contidos da variable *os que falan con gheada son obxecto de burla*, na que se obtivo un 58.3% de respostas afirmativas e un 41.7% de respostas negativas.

Dos cruzamentos realizados con esta serie de variables, a lingua habitual resultou estatisticamente significativa en todos os casos, pero o nivel de uso da gheada cos pais só amosa unha relación significativa co estereotipo *a gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura*.

²⁰ A formulación real da pregunta correspondente á segunda das variables foi a seguinte: *A xente que fala con gheada ten menos posibilidades de acceder a cargos de importancia no seu traballo cá xente que fala sen gheada (p. ex. ser director xeral dunha empresa)*. A segunda variable é de tipo categórico, polo que os datos serán expostos en forma de porcentaxes a través de táboas de continxencia.

A variabilidade das puntuacións medias discorre cara ao rexeitamento das afirmacións *a gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura e falar con gheada dificulta o ascenso laboral*, canto maior é o uso do galego (véxase o gráfico 3). Esta tendencia só resulta levemente alterada na primeira das variables polos monolingües en galego, que presentan unha media 0.03 puntos inferior á dos bilingües con predominio do galego, fenómeno que pode deberse ao baixo número de respondentes pertencentes a esta opción lingüística (N = 12). O que si parece claro é que, dos catro grupos lingüísticos, os que presentan un menor rexeitamento da asociación estereotípica entre uso da gheada e carencia de cultura son os monolingües en castelán. Así mesmo, son estes informantes os que se mostran máis convencidos de que o feito de falar con gheada dificulta o ascenso a determinados postos profesionais, cunha media que está moi preto do 'bastante de acordo'.

Gráfico 3
Medias actitudinais segundo a lingua habitual
"A gheada, un fenómeno propio da xente sen cultura", "A gheada dificulta o ascenso laboral"

1 'totalmente de acordo' 2 'bastante de acordo'
3 'bastante en desacordo' 4 'totalmente en desacordo'

Tal como sucede coas dúas variables anteriores, os monolingües habituais en castelán consideran en maior medida cós outros grupos que a poboación gheadófona é frecuentemente obxecto de

burla, en tanto que os monolingües habituais en galego tenden a manifestarse en sentido contrario. A táboa 1 mostra que mentres os dous grupos bilingües presentan unhas porcentaxes próximas ás esperadas, os que falan só castelán superan en 20.3 puntos a porcentaxe esperada na opción 'si' e os que falan unicamente en galego están 8.3 puntos por debaixo.

Táboa 1. "Os que falan con gheada son (a miúdo) obxecto de burla" segundo a lingua habitual

	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego	Total
si	78.6%	54.8%	53.7%	50%	58.3%
non	21.4%	45.2%	46.3%	50%	50%

A diferenza do ocorrido con outras variables, o grao en que os informantes usan a gheada non parece condicionar nunha dirección clara o seu posicionamento ante a categorización dos falantes gheadófonos como xente de escaso nivel cultural. Así, na táboa 2, vemos que os que nunca utilizan a gheada cos pais presentan un maior nivel de rexeitamento cós que a usan case sempre. Por outra parte, aqueles que declaran non falar case nunca con gheada nas interaccións con seus pais, presentan unha desviación típica considerablemente máis elevada cá dos restantes grupos (1.04), o que nos induce a pensar que constitúen un grupo pouco homoxéneo nas súas actitudes. O feito máis salientable é a diferenza de puntuación entre os suxeitos que afirman utilizar sempre a gheada e os demais subgrupos lingüísticos (especialmente os que non a usan nunca e case nunca), así como a considerable homoxeneidade dos primeiros (desviación típica = .35). A elevada puntuación media deste grupo supón, ademais, un rexeitamento case xeneralizado do contido do item.

Táboa 2. Medias actitudinais en "A gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura" segundo o uso da gheada cos pais

Nivel de uso da gheada	x	s
nunca	3.50	.63
case nunca	3.10	1.04
case sempre	3.40	.79
sempre	3.85	.35

5. A compoñente conductual: a gheada como factor de discriminación

Tal como se mencionou páxinas atrás, a compoñente conductual das actitudes inclúe non só accións concretas dirixidas ao obxecto, senón tamén intencións, tendencias e disposicións. Parece obvio que as accións que derivan dos afectos son imposibles de detectar a través dun cuestionario, feito que nos obriga a limitar o noso estudo a observar tendencias ou disposicións conductuais meramente verbalizadas. Unha destas disposicións conductuais vén revelada pola pregunta *¿Contratarías un locutor de TV que falase con gheada?* (que sintetizamos na variable *¿Contratarías un locutor con gheada?*). A outra variable que constituirá obxecto de análise nesta sección (*Deberíase evitar a gheada*) foi extraída do item *As persoas que teñen gheada no seu galego deberían evitar usala*²¹, introducido para indagar nas disposicións dos informantes cara á actuación dos demais.

Sabemos que unha das consecuencias conductuais máis inmediatas derivadas da existencia de prexuízos e estereotipos lingüísticos é a discriminación social dos individuos que utilizan as formas estigmatizadas. A forza relativa dos xuízos apriorísticos e as conceptualizacións sobrexeneralizadas adoita incidir na forma e magnitude da discriminación. A variación lingüística, polo tanto, pode ser considerada consecuencia da desigualdade social, pero tamén é un dos factores máis utilizados para marcala e perpetuala, tal e como se deriva das investigacións que tiveron como obxecto de estudio as interaccións en entrevistas de traballo²². En efecto, as disposicións do 62% dos informantes ante o feito hipotético de contratar un locutor de televisión que falase con gheada inscribíense neste marco de rexeitamento. Sen embargo, a presenza do galego como lingua de uso habitual incide positivamente nesas disposicións, de xeito que un 58.8% dos informantes que din falar máis galego ca castelán e un 75% dos que falan só galego aceptarían un locutor televisivo que usase esta variante. Neste mesmo sentido inflúe o grao de uso da gheada cos pais. Mentres só o 31% dos que non usan nunca a gheada responden afirmativamente a esta pregunta, a porcentaxe ascende ata un 76% entre

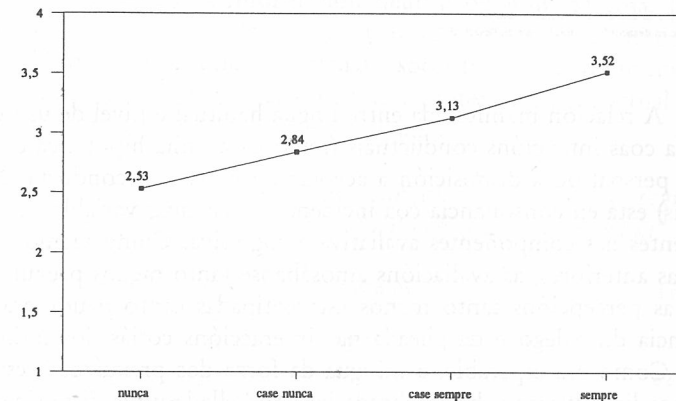
²¹ O lector poderá pensar que este item debería incluírse na compoñente avaliativa máis ca na conductual. Pola nosa parte consideramos que resulta de difícil clasificación, pois, se ben os posicionamentos fronte ao mesmo teñen raíces afectivas, estes afectos están proxectados cara a unha acción (a de evitar a gheada). A decisión de incluílo dentro da compoñente conativa foi adoptada cunha finalidade primordial: a de explorar a relación entre actitude e conducta, é dicir, entre a reacción provocada polo item e os usos específicos da gheada.

²² Vid. Hopper (1977) e Hopper e Williams (1973) entre outros.

os que a usan sempre. Parece, pois, que a proxección da conducta se volta menos discriminatória na medida que esta afecta ao endogrupo.

Do mesmo xeito, tal e como se deduce dos gráficos 4 e 5, o aumento do uso habitual do galego e da gheada van aparellados a un crecente rexeitamento da afirmación *As persoas que teñen gheada no seu galego deberían evitar usala*. A diferenza de puntuacións entre monolingües en galego e castelán, por unha banda, e individuos que usan sempre a gheada e que non a usan nunca, pola outra, confirma que, coma no caso dos prexuízos examinados en seccións anteriores, a lingua habitual parece incidir de xeito máis decisivo no nivel de tolerancia amosado ante determinadas conductas lingüísticas, có uso ou non uso da gheada.

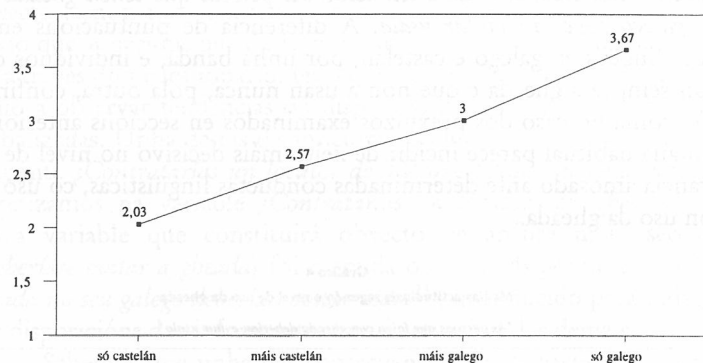
Gráfico 4
Medias actitudinais segundo o nivel de uso da gheada
"As persoas que falan con gheada deberían evitar usala"

1 'totalmente de acordo' 2 'bastante de acordo'
3 'bastante en desacordo' 4 'totalmente en desacordo'

Gráfico 5
Medias actitudinais segundo a lingua habitual

"Deberíase evitar falar con gheada"

1 'totalmente de acordo' 2 'bastante de acordo'
3 'bastante en desacordo' 4 'totalmente en desacordo'

A relación manifestada entre lingua habitual e nivel de uso da gheada coas intencións conductuais (referidas a unha hipotética conducta persoal ou á disposición a aceptar ou rexeitar a conducta dos demais) está en consonancia coa incidencia desas dúas variables independentes nas compoñentes avaliativa e cognitiva. Como vimos en páxinas anteriores, as avaliacións amosábanse tanto menos prexuízosas e as percepcións tanto menos estereotipadas canto maior era a presenza do galego e da gheada nas interaccións cotiás dos individuos. Como era esperable, a mingua da forza dos prexuízos e estereotipos lingüísticos sobre a gheada leva aparelhada unha disposición conductual menos discriminatória para con os que a utilizan.

Finalmente, pasaremos a examinar a consistencia afectivo-conativa e cognitivo-conativa das actitudes ata aquí analizadas. Con este propósito cruzamos as variables *o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada* e *a gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura* coa variable *¿Contratarías un locutor con gheada?*. Trátase, no primeiro caso, de indagar na relación entre a compoñente afectiva e a conativa e entre a compoñente cognitiva e conativa, no segundo. Así mesmo, analizaremos a relación entre o valor elixido na variable *debería evitarse a gheada* co grao en que esta se utiliza para falar cós pais. Deste xeito poderemos contrastar as proxeccións afectivas cara á conducta dos demais coa propia conducta.

O primeiro dos cruzamentos aparece recollido na táboa 3. Nela obsérvase a existencia dunha coherencia entre actitude e conducta indiscutible nos dous grupos que manifestan actitudes extremas. De feito, un 72.2% dos respondentes que se amosan totalmente en desacordo con que o galego con gheada sexa máis bruto có galego sen gheada estarían dispostos a contratar un locutor que utilizase esta variante. Soamente un 27.8% afirma ter unha intención conductual negativa. Pola súa banda, case o 79% dos que comparten completamente este prexuízo estético aseguran que se negarían a contratar un locutor que falase con gheada, pero só o 21.2% dos mesmos adoptaría a conducta contraria. Os individuos que elixiron as opcións medias presentan poucas diferencias conductuais entre uns e outros. A considerable diverxencia entre a intención conductual dos grupos actitudinalmente extremos pode estar relacionada co concepto de *esquema bipolar* (Pratkanis 1989), forma en que se denomina un efecto actitudinal polo cal se lembra mellor a información que se avalía nos extremos da escala cá información neutral ou non extrema. Neste caso consideramos posible que, dende o punto de vista da compoñente avaliativa, as valoracións extremas -especialmente cando se trata de prexuízos- incidan máis decisivamente na intención conductual derivada das mesmas cás valoracións moderadas.

Táboa 3. "¿Contratarías un locutor que falase con gheada?" segundo "O galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada"

	Totalmente de acordo	Bastante de acordo	Bastante en desacordo	Totalmente en desacordo	Total
si	21.2%	41.5%	40.7%	72.2%	37.7%
non	78.8%	58.5%	59.3%	27.8%	62.3%

Se atendemos agora á distribución porcentual que aparece na táboa 4, veremos que o estereotipo social polo que a gheada funciona socialmente coma un indicio de incultura inflúe con máis forza na intención conductual có prexuízo estético polo que se considera máis 'bruto' o galego con gheada có galego sen gheada. Centrándonos nas reaccións conductuais dos que comparten o estereotipo *a gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura*, sexa total ou parcialmente, temos que catro quintas partes dos mesmos refugarían contratar un locutor que utilizase esta variante fonética. Así mesmo, hai unhas porcentaxes considerablemente elevadas de suxeitos que rexeitando total ou parcialmente este estereotipo amosan unha intención conductual negativa (estas resultan sensiblemente máis altas cás dos que rexeitan

total ou parcialmente o prexuízo *o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada*). Este feito resulta explicable se temos en conta que un 69.9% dos que rexeitan o estereotipo 'xente con gheada=inculta' comparten o prexuízo 'gheada=bruta'.

Táboa 4. "¿Contratarías un locutor que falase con gheada" segundo "A gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura"

	Totalmente de acordo	Bastante de acordo	Bastante en desacordo	Totalmente en desacordo	Total
si	13.3%	14%	36.7%	52.5%	38.3%
non	86.7%	86%	63.3%	47.5%	47.5%

Todo isto nos indica que, para a mocidade obxecto do noso estudio, o galego público, entre o que se atopa o dos medios de comunicación audiovisuais, debe atraer connotacións sociais positivas, tal como a identificación do mesmo con grupos 'cultos', isto é con grupos situados na cúspide da pirámide do estatus social²³, pero tamén connotacións estéticas positivas²⁴.

Polo que atinxe á relación entre o uso da gheada cos pais e o posicionamento ante o enunciado *As persoas que falan con gheada deberían evitar usala*, dáse un uso individual bastante coherente coa actitude adoptada cara o uso dos demais. Así, temos un 83.5% de suxeitos que están de acordo con que se evite o uso da gheada e non a utilizan nunca ou case nunca para falar cos pais²⁵. Cabe salientar, sen embargo, a existencia dun 25.5% de respondentes que amosándose de acordo coa variable *evitar a gheada* a usan sempre ou case sempre no seo familiar. Este grupo de suxeitos, numericamente inferior ao dos que se amosan en desacordo, desexa a desaparición dun dos trazos

²³ Entendemos que o estatus social está determinado por unha serie de factores entre os que figuran non só o poder económico, senón tamén o recoñecemento, prestixio e poder social que confiren, a quen disfruta de tal estatus, certa autoridade sobre os demais.

²⁴ Hai que ter en conta que as cualificacións estéticas das variedades lingüísticas están intimamente vencelladas á consideración social dos grupos cos que se identifican. Dende este punto de vista, debemos entender que a valoración da gheada como un trazo 'bruto' do idioma galego deriva do desprestixio atribuído historicamente aos seus usuarios.

²⁵ Neste cruzamento unificamos os valores 'totalmente de acordo' e 'bastante de acordo' por unha banda, e 'totalmente en desacordo' e 'bastante en desacordo' pola outra. Non esquezamos que operamos só con os 188 individuos que puideron responder á pregunta *¿Cos teus pais falas con gheada?*, polo que manter os catro valores iniciais producía a existencia de celas con moi poucos individuos, o que lle restaba fidelidade ao cruzamento.

lingüísticos identificativos do propio grupo, xa que comparte, en parte, as connotacións negativas que este suscita²⁶.

6. Recapitulación

Das páxinas anteriores podemos deducir a existencia dunha fronteira entre o endogrupo e o exogrupo que parece clara polo posicionamento que adoptan os suxeitos fronte aos prexuízos lingüísticos e os estereotipos sociais vencellados á gheada. A forza coa que se rexeitan os prexuízos estéticos sobre a mesma e a estereotipación dos seus usuarios como falantes de baixo nivel cultural aumenta proporcionalmente ao nivel de familiaridade co fenómeno. Neste sentido pódese establecer unha escala de tres niveis de familiaridade. No primeiro estarían os galegofalantes gheadófonos, membros do endogrupo de pleno dereito, con menos prexuízos cóos galegofalantes non gheadófonos. No segundo nivel estarían os galegofalantes non gheadófonos, que se ben forman parte do exogrupo en tanto en canto non utilizan a gheada, pertencen ao endogrupo porque son, na súa maioría, fillos ou netos de galegofalantes gheadófonos, que teñen considerablemente mellores actitudes cóos castelanfalantes. Estes, finalmente, situaríanse no terceiro nivel de familiaridade, constitúen o exogrupo en sentido estricto.

A gheada como trazo lingüístico é valorada máis negativamente cóos seus usuarios como grupo social e o nivel de familiaridade coa mesma inflúe máis no segundo caso ca no primeiro. Isto significa que as puntuacións intergrupais están máis próximas entre si na variable *A gheada é un fenómeno propio da xente sen cultura* ca nas variables *o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada* e *O galego con gheada é máis bonito có galego sen gheada*. As opinións dos distintos grupos lingüísticos preséntanse máis homoxéneas cando se trata de prexuízos que involucran á propia variedade lingüística ca cando se trata de estereotipos sobre o grupo social co que aquela se identifica, caso no que se efectúa un rexeitamento máis contundente do estereotipo. Este feito debe ser entendido dende unha das dúas alternativas seguintes. Cabe a posibilidade de que a estigmatización da gheada, orixinada historicamente por motivos socioeconómicos, se limite dende un punto de vista sincrónico a niveis lingüísticos, é dicir, o galego con gheada é valorado peor có galego sen gheada sen que os

²⁶ O 92.3% dos mesmos están totalmente ou parcialmente de acordo con que o galego con gheada é máis bruto có galego sen gheada.

seus usuarios sexan considerados socialmente inferiores. A outra alternativa é que tras esta aparente diminución do prexuízo subxaza o desexo de ofrecer unha imaxe no prexuízosa dun mesmo, a imaxe socialmente aceptada. Por outra banda, mentres os membros do exogrupo que non manteñen ningunha familiaridade coa gheada tenden a sobrexeneralizar trazos negativos vencellados á mesma (gheada=máis bruta) e, nun menor nivel, vencellados aos individuos que utilizan esta variante dialectal (gheadófonos=incultos), os membros do endogrupo, lonxe de esaxerar os atributos positivos da súa variante (gheada=máis bonita), limítanse a rexeitar as valoracións negativas das que participa o exogrupo.

As disposicións conductuais discriminatorias respecto dos galegofalantes gheadófonos están máis xeneralizadas entre os que a consideran indicio de incultura. A maioría dos que rexeitan este estereotipo vencellado, sen embargo, a calidades estéticas negativas, feito que inflúe para que á súa vez non acepten un individuo gheadófono como locutor de televisión. Isto reflicte que para a poboación investigada o galego dos dominios públicos debe identificarse co estatus, a beleza e a cultura, non ao contrario. Tamén demostra que a través da fala se transmite información social sobre o falante e que, neste aspecto, a gheada resulta ser un input destacado. Esta información pode estar ben ou mal fundamentada, ser ou non sobrexeneralizada, pero, en todo caso, é susceptible de ser utilizada para xustificar accións sociais discriminatorias cara ao exogrupo e, nos casos extremos, cara individuos do propio grupo.

Referencias

- Agheyisi, R. e J. Fishman (1970), "Language Attitudes Studies", *Anthropological Linguistics*, Vol. 12 (5), pp. 137-157.
- Ajzen, I. e M. Fishbein (1980), *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*, New Jersey, Prentice Hall.
- Allport, G.W. (1935), "Attitudes" en C. Murchinson (ed.), *A Handbook of Social Psychology*, Worcester, MA, Clark University Press, 798-844.
- Ammon, U. e N. Dittmar (eds.) (1987), *Sociolinguistics*, Vol. I, Berlín, Walter de Gruyter.
- (1988), *Sociolinguistics*, Vol. II, Berlín, Walter de Gruyter.
- Baker, C. (1992), *Attitudes and Language*, Clevedon, Multilingual Matters.

- Bierbach, Ch. (1988), "Les actitudes linguistiques", en A. Bastardas e J. Soler (eds.), *Sociolinguística i llengua catalana*, Barcelona, Empuries, 155-183.
- Bisquerra Alzina, R. (1989), *Introducción conceptual al análisis multivariable*, Vol. I, Barcelona, PPU.
- Caccioppo, J.T. e W.E. Petty (1982), "Language Variables, Attitudes and Persuasion", en E. Ryan e H. Giles (eds.) (1979), pp. 189-207.
- Carballo Calero, R. (1968), "Gheada", *Grial*, 19, pp. 99-100.
- Cooper, R. (coord.) (1974), "Language Attitudes, I", *International Journal of the Sociology of Language*, 3.
- (1975), "Language Attitudes, II", *International Journal of the Sociology of Language*, 6.
- Cooper, R. e J. Fishman (1974), "The Study of Language Attitudes" en R. Cooper (coord.) (1974), pp. 5-19.
- Deprez, K. e Y. Persoons (1984), "Attitude" en Ammon, U. e N. Dittmar (eds.), Vol. I, pp. 116-131.
- Day, R.R. (1982), "Children's Attitudes toward Language", en E. Ryan e H. Giles (eds.) (1982), pp. 116-131.
- Edwards, J.R. (1982), "Language Attitudes and their Implications among English Speakers" en E. Ryan e H. Giles (eds.) (1982), pp. 20-33.
- Eiser, J.R. (1990), *Social Judgement*, Buckingham, Open University Press.
- Fernández Rei, F. (1981), "Gheada", *Gran Enciclopedia Galega*, 16, pp. 21-23.
- (1990), *Dialectoloxía da lingua galega*, Vigo, Xerais.
- Festinger, L. (1957), *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford University Press.
- Fishbein, M. (ed.) (1967), *Readings in Attitude Theory and Measurement*, Nova York, John Wiley & Sons, Inc.
- Giles, H. e R. Bourhis (1975), "Linguistic Assimilation: West Indians in Cardiff", *Language Sciences*, 38, pp. 9-12.
- Hopper, R. (1977), "Language Attitudes in the Job Interview", *Communication Monographs*, 44, 346-351.
- Hopper, R. e F. Williams (1973), "Speech Characteristics and Employability", *Speech Monographs*, 46, 296-302.
- Huici, C. e M. Moya (1994), "Procesos de inferencia y estereotipos" en J.F. Morales, M. Moya, E. Reboloso et al., *Psicología Social*, Madrid, McGraw-Hill.
- Katz, D. (1967), "The Functional Approach of Attitude Study", en M. Fishbein (ed.), *Readings in Attitude Theory and Measure-*

- ment, Nova York, pp. 457-468. Utilizamos a traducción de J. Torregrosa e E. Crespo (eds.) (1984), *Estudios básicos de psicología social*, Barcelona, Hora, pp. 185-191.
- Knops, U. e R. Van Hout (1988), "Language Attitudes in the Dutch Language Area: An Introduction" en R. Van Hout e U. Knops (eds.) (1988), pp. 1-23.
- Knops, U. (1988), "Attitudes towards Regional Variation in Dutch Pronunciation" en R. Van Hout e U. Knops (eds.) (1988), pp. 105-120.
- LaPiere, R.T. (1934), "Attitudes versus Actions", *Social Forces*, 14, 230-237.
- Maas, A. e L. Arcuri (1992), "The Role of Language in the Persistence of Stereotypes" en G. Semmin e K. Fiedler (eds.) (1992), pp. 129-143.
- Mouriño Cajide, X. (1984), *A gheada galega. Estado actual da cuestión*, Memoria de Licenciatura, Facultade de Filoloxía, Universidade de Santiago.
- Mayor, J. e J.L. Pinillos (1989), *Tratado de psicología general. Creencias, actitudes y valores*, Madrid, Alhambra.
- Pensado, J.L e C. Pensado Ruiz (1983), "Gueada" y "Geada" gallegas, Anexo 21 de *Verba*, Universidade de Santiago.
- Pratkanis, A. R. (1989), "The Cognitive Representation of Attitudes", en S. R. Pratkanis, S. J. Breckler e A. G. Greenwald (eds.), *Attitude Structure and Function*, Hillsdale, L. Erlbaum, pp. 71-98.
- Quastoff, U. (1987), "Linguistic Prejudice/Stereotypes" en U. Ammon e N. Dittmar (eds.) (1987), Vol. I, pp. 785-799.
- Rajo, G. (1981), "Conductas y actitudes lingüísticas en Galicia", *Revista española de lingüística*, 11 (2), pp. 269-310.
- Ryan, E. e H. Giles (eds.) (1982), *Attitudes towards Language Variation*, Londres, Edward Arnold.
- Ryan, E., H. Giles, et al. (1988), "The Measurement of Language Attitudes" en U. Ammon e N. Dittmar (eds.) (1988), Vol. II, pp. 1068-1081.
- Runyon, R.P. e A. Haber (1984), *Estadística para las ciencias sociales*, México, Addison-Wesley, 1987.
- Santamarina, A. (1980), "Novas consideracións sobre as orixes da gheada", *Verba*, 7, pp. 243-249.
- Schroten, J. (1980), "Interpretación de la gheada gallega", *Verba*, 7, 209-221.
- Semin, G. e K. Fiedler (eds.) (1992), *Language Interaction and Social Cognition*, Londres, Sage Publications.

- Shuy, R.W. e R.W. Fasold (eds.) (1973), *Language Attitudes: Current Trends and Prospects*, Washington, Georgetown, University Press.
- St Clair, R.N. (1982), "From Social History to Language Attitudes" en Ryan, E. e H. Giles (eds.) (1982), pp. 164-174.
- Sousa Fernández, X.C. (1990), "'Galician G". Un artigo esquecido de E.H. Tuttle", *Cadernos de lingua*, 1, pp. 161-163.
- Van Hout, R. e U. Knops (eds.) (1988), *Language Attitudes in the Dutch Language Area*, Doehrecht, Foris Publications.
- Williams, F. (1973), "Some Research Notes on Dialect Attitudes and Stereotypes" en R. Fasold (ed.) (1973), pp. 354-369.
- Woolard, K. e T. Gahng (1990), "Changing Language Policies and Attitudes in Autonomous Catalonia", *Language in Society*, 19, pp. 311-330.